

Vanhee, L., E. Baeten & J. Van Damme (2007). *PIRLS 2006: Vlaanderen in de wereld*. Online raadpleegbaar op: http://fac.ppw.kuleuven.be/o_en_o/COE/pirls/resultaten/internationaal/attitude_1ln.html.

Vanhoof, J. & P. Van Petegem (2006). *Peilijzen naar succesvol schoolbeleid. Praktijkboek voor de beleidseffectieve school*. Mechelen: Wolters/Plantyn.

Ronde 4

Mariette van Dam (a), Anne Kerkhoff (a), Mieke Lafleur (b) en José Beijer (b)

(a) Fontys Lerarenopleiding Tilburg

(b) Instituut Archimedes, Hogeschool Utrecht

Contact: m.vandamhelmig@fontys.nl

a.kerkhoff@fontys.nl

mieke.lafleur@hu.nl

jose.beijer@hu.nl

Samen opleiden voor het beroepsonderwijs

1. Inleiding

In 2016-2017 zullen de eerste leraren Nederlands afstuderen die de nieuwe afstudeerrichting ‘beroepsonderwijs’ hebben gevolgd. De vakgroepen Nederlands van Instituut Archimedes van de Hogeschool Utrecht en van Fontys Lerarenopleiding Tilburg zijn druk doende met het vormgeven van die afstudeerrichting.

In deze tekst bespreken we de inhoud van onze initiële opleidingen en onze activiteiten in het kader van voortgezette professionalisering. Ook laten we zien hoe we daarbij samenwerken met mbo-instellingen. We sluiten af met enkele vragen die we tijdens de presentatie met jullie willen bespreken.

2. De initiële opleidingen: stand van zaken voor de invoering van de afstudeerrichtingen

De meeste Nederlandse tweedegraads lerarenopleidingen waren, tot voor kort, vooral gericht op het opleiden voor het algemeen vormend onderwijs (avo). De hogere status van het avo en de onbekendheid van opleiders en studenten met het (v)mbo heeft daarbij ongetwijfeld een rol gespeeld.

De invoering van een aparte afstudeerrichting voor het beroepsonderwijs moet verandering brengen in deze focus op het avo. Het is één van de maatregelen die het

Ministerie van OCW heeft genomen om ervoor te zorgen dat leraren beter beslagen ten ijs komen als ze in het vmbo of het mbo aan het werk gaan.

Gelukkig is het beroepsonderwijs voor ons geen totaal nieuw terrein. We hebben immers al langer te maken met instroom van studenten vanuit mbo-4 die in het beroepsonderwijs willen gaan werken: van deeltijdstudenten die al on(der)bevoegd werken in het mbo en van studenten die ontdekken betere arbeidsperspectieven te hebben in het beroepsonderwijs.

Ook de invoering van de referentieniveaus van Meijerink – waarin het mbo vooropliep – en de komst van de centrale examens Nederlands in het mbo zetten ons ertoe aan om onze aandacht te richten op het beroepsonderwijs. Het is dan ook niet zo dat de studenten die we de afgelopen jaren als ‘startbekwaam’ hebben afgeleverd, helemaal geen kennis hebben van het beroepsonderwijs. We willen daarom eerst kort beschrijven wat we nu al doen.

Zowel in Tilburg als in Utrecht wordt studenten dringend geadviseerd om gedurende de opleiding met alle onderwijssoorten in het tweedegraadsgebied kennis te maken door voor variatie in hun stageplaatsen te kiezen. Daartoe werken de lerarenopleidingen samen met opleidingsscholen in de eigen regio en daaronder zijn ook steeds meer mbo-opleidingen te vinden.

Ook schoolprojecten en het afstudeeronderzoek richten zich op de eigen (opleidings)school en – mede onder invloed van bovengenoemde instroom – steeds vaker op het (v)mbo.

In Tilburg volgen alle studenten in het derde jaar een verplichte module ‘Nederlands in het mbo’. Ze maken kennis met de specifieke eisen die het mbo stelt aan de docent Nederlands en leren welke rol het vak speelt binnen het competentiegericht opleiden in een mbo-opleiding. Er is ook aandacht voor de rol die de docent Nederlands vaak toebedeeld krijgt: ‘initiator van taalbeleid’, ‘taalcoach voor collega’s van andere vakken’ en ‘ondersteuner bij het taalgericht inrichten van lessen van deze collega’s’.

In Utrecht richten steeds meer cursussen binnen het curriculum Nederlands de aandacht op de ontwikkelingen in het avo- en het (v)mbo-gebied van het betreffende vakonderdeel en bestaat de mogelijkheid om keuzeopdrachten uit te voeren, specifiek gericht op avo of op (v)mbo.

Sinds de jongste aanpassing van het curriculum, gebaseerd op de ingevoerde kennisbasis Nederlands, hebben sommige cursussen een nog duidelijkere focus op het beroepsonderwijs: in de module ‘Mondelinge taalvaardigheid’ wordt vooral gewerkt met situaties uit de beroepspraktijk en in de cursus ‘Taalcoach’ is er veel aandacht voor ‘werken’, ‘taalbeleid in het mbo’ en ‘het coachen van studenten van andere vakken in taalgericht vakonderwijs en taaldidactiek’.

3. De initiële opleidingen: naar een afstudeerrichting beroepsonderwijs

Het Ministerie heeft op 18 december 2012 een brief verstuurd naar de Tweede Kamer, waarin aangegeven wordt hoe de afstudeerrichtingen ingericht moeten worden. Lerarenopleidingen zijn op dit moment bezig de afstudeerrichtingen volgens deze richtlijnen vorm te geven, waarbij het niet alleen gaat om de invulling van de afstudeerrichting zelf, maar ook om het aanbod dat studenten in de voorafgaande jaren de gelegenheid moet geven om kennis te maken met het beroepsonderwijs en een weloverwogen keuze te maken voor een afstudeerrichting.

In Utrecht maken de studenten aan het einde van het tweede jaar een keuze voor één van beide afstudeerrichtingen. De eerder genoemde variatie in stageplekken en de keuzemogelijkheden binnen cursussen helpt hen om een gefundeerde keuze te maken. Vanaf studiejaar 3 volgen studenten vervolgens het programma van de afstudeerrichting dat in jaar 3 en 4 in totaal 60 ECTS omvat.

Studenten in Tilburg maken op een vergelijkbare manier hun keuze voor een afstudeerrichting, maar dan pas in hun derde jaar. Ze doen het programma van de gekozen afstudeerrichting van 60 ECTS in jaar 4. Het verschil tussen Utrecht en Tilburg heeft vooral te maken met de verschillen in inrichting van de curricula.

In grote lijnen heeft de invoering van de afstudeerrichting in Tilburg en Utrecht dezelfde consequenties:

1. studenten lopen stages in een onderwijstype van een afstudeerrichting naar keuze;
2. hun beroepsproducten en/of afstudeeronderzoek hebben betrekking op het betreffende onderwijstype en worden in opdracht van de stageschool uitgevoerd;
3. studenten volgen voor het resterende deel een programma dat specifiek betrekking heeft op de gekozen afstudeerrichting. In Utrecht betekent dat bijvoorbeeld dat studenten die de richting 'beroepsonderwijs' kiezen, verplicht de cursus 'Docent in het beroepsonderwijs' volgen en daarnaast kortere gerichte cursussen 'vak' en 'vakdidactiek' doen.

4. Nascholing Nederlands voor beroepsonderwijs

In lijn met de eisen die het Ministerie stelt aan de competenties van leraren in het beroepsonderwijs is er binnen het mbo zelf ook behoefte aan meer deskundige en vakbewaarde docenten, zeker nu Nederlands centraal geëxamineerd wordt. Zowel in Tilburg als in Utrecht worden we benaderd met vragen vanuit het werkveld om zittende docenten Nederlands beter toe te rusten.

Hierna beschrijven we hoe we in die behoeftes voorzien en hoe we daarin samenwerken met de scholen.

4.1 Voortgezette professionalisering in Utrecht

ROC Midden Nederland (Utrecht en omstreken) heeft bekwaamheidseisen opgesteld voor docenten Nederlands die niet in het bezit zijn van een tweedegraads bevoegdheid. Op grond van die eisen heeft de lerarenopleiding Nederlands van de Hogeschool Utrecht, samen met ROC Midden Nederland, een traject ontwikkeld dat ervoor moet zorgen dat alle docenten eind 2017 aan deze bekwaamheidseisen voldoen.

Het traject bestaat uit zes modules die deel uitmaken van de reguliere lerarenopleiding Nederlands. Ze zijn op maat gemaakt voor het ROC: de input en leervragen uit de praktijk van het ROC staan centraal, de afrondende producten kunnen meteen worden ingezet in de eigen lessen en de colleges worden *in-company* verzorgd door docenten van de Hogeschool Utrecht, in samenwerking met expertdocenten van het ROC. Aangezien de modules dezelfde afrondingseisen kennen als de modules in de reguliere lerarenopleiding en beoordeeld worden door docenten van de HU, kunnen ze op termijn eventueel worden gebruikt voor het aanvragen van vrijstellingen, mochten ROC-docenten in een latere fase alsnog hun volledige bevoegdheid willen behalen.

Docenten kunnen de modules volgen op een manier die het beste aansluit bij hun eigen leerstijl of omstandigheden. De Hogeschool biedt alle modules namelijk in *blended*-vorm aan: een combinatie van contactonderwijs en afstandsleren. Docenten kiezen zelf voor een voor hen passende verhouding tussen beide. Het traject biedt de mogelijkheid om dat per module en docent flexibel in te vullen.

Docenten werken samen in leerteams en worden daarin begeleid door de expertdocenten. In de leerteams maken ze steeds weer de koppeling naar hun eigen leerbehoeften en naar hun eigen lespraktijk. Het traject volgen kost weliswaar tijd, maar levert ook onmiddellijk input voor de eigen lessen. Daar hebben deelnemende docenten ook duidelijk een eigen inbreng in.

4.2 Voortgezette professionalisering in Tilburg

In Tilburg hebben de vakgroep Nederlands van de lerarenopleiding, het lectoraat 'Taalbeleid en Diversiteit', ROC Tilburg, ROC Ter AA in Helmond en het Koning Willem I College in Den Bosch in 2013 een overeenkomst gesloten, waarin ze hebben vastgelegd dat ze de kwaliteit van het onderwijs Nederlands in de drie ROC's willen verbeteren door samen te werken aan:

- de vormgeving en uitvoering van de afstudeerrichting 'beroepsonderwijs';
- de ondersteuning en voortgezette professionalisering van docenten Nederlands die werkzaam zijn in de drie ROC's;
- de professionalisering van lerarenopleiders op het terrein van het mbo.

De ‘Academie voor mbo-taaldocenten’ (AMT), zoals de samenwerking is genoemd, is in 2013 gestart met het verkennen van de scholingsbehoeftes van de docenten Nederlands in de drie ROC’s en met het ontwikkelen van een ‘beroepsprofiel van de docent Nederlands in het mbo’ dat moest dienen als basis voor te ontwikkelen activiteiten. Uitgaande van de gesignaleerde behoeftes hebben vervolgens teams van twee docenten – één docent werkzaam bij één van de drie deelnemende ROC’s en één lerarenopleider van Fontys – nascholingsmodules ontwikkeld. Met het oog op het Lerarenregister hebben die modules een studielast van 1 of 2 studiepunten. De modules worden door de ontwikkelaars uitgevoerd in één van de vier deelnemende instellingen. De deelnemers sluiten hun module af met een zelf te ontwikkelen ‘product’ waarmee ze hun verworven competenties kunnen aantonen als ze zich – bijvoorbeeld – melden voor een intake bij een tweedegraads opleiding Nederlands. Naast de modules, organiseert de AMT een keer per jaar een studiedag voor alle docenten en studenten van de betrokken instellingen. Doel van die studiedag is naast ‘kennismaking’, ‘netwerken’ en ‘nieuwe kennis opdoen’, ook snuffelen aan het aanbod van de AMT en gemotiveerd raken om deel te nemen aan het aanbod. Het aanbod van de AMT is ook toegankelijk voor studenten van Fontys en voor docenten die in andere ROC’s werken.

5. Bespreekpunten

Met het ontwikkelen van al deze initiatieven lopen we tegen een aantal vragen aan:

- Wat is de beste plaats voor het vmbo? Nu wordt het ondergebracht in de uitstroomrichting ‘beroepsonderwijs’, maar doen we dan nog wel recht aan de onmiskenbaar ook aanwezige avo-elementen?
- Het Ministerie kiest nu voor gericht opleiden in de initiële opleiding, maar we vragen ons af of het niet de voorkeur zou hebben om breed op te leiden in de initiële opleiding en gericht op te leiden in nascholingsactiviteiten, zoals specialisatie in het kader van een leven lang leren.
- Moeten we onderscheid maken in een aanbod voor voltijders en voor deeltijders? De laatste groep heeft immers vaak al een keuze voor een richting gemaakt.
- Is er met deze uitstroomrichtingen nog wel sprake van een brede bevoegdheid? En is er dan sprake van een smalle bekwaamheid? Wat betekent dat in de praktijk?

Deze vragen – toegespitst op het vak Nederlands – willen we graag met de deelnemers aan onze workshop bespreken.

Referenties

Vereniging van Hogescholen. Online raadpleegbaar op: <http://www.vereniginghogescholen.nl/hbo-sectoren/pedagogisch/1122-aparte-opleiding-voor-docenten-beroeps-onderwijs>.

Ronde 5

Esther Hol & Anne Kerkhoff
Fontys Hogeschool, Tilburg
Contact: E.hol@fontys.nl
A.kerkhoff@fontys.nl

“Omdat ik dat vind!” Kritische studenten argumenteren

1. Inleiding

In de zoektocht naar een manier waarop lerarenopleidingen hun studenten kunnen opleiden tot leraren met een ‘kritisch-onderzoekende houding’, is het nog niet tot een algemeen geldende definitie van dat alom zo belangrijke geachte onderwijsdoel (Onderwijsraad 2013) gekomen. Wat in ieder geval opvalt, is dat het begrip ‘argumentatievaardigheden’ ontbreekt in de discussie en dat er ook al jaren geen onderzoek meer is gedaan naar de argumentatievaardigheden van studenten. Toch lijkt argumenteren een wezenlijk onderdeel van kritisch denken en van onderzoekend werken. Je moet immers kunnen onderbouwen wat je stelt en beargumenteerd keuzes maken in je onderzoek. Een bekwame leraar kan niet volstaan met “omdat het nu eenmaal zo is” of blijven hangen in de frase: “omdat ik dat vind!”. Toch?

2. Achtergrond

Het is belangrijk om stil te staan bij wat we eigenlijk vragen van onze studenten. We verwachten bijvoorbeeld dat studenten kritisch kunnen lezen en bronnen kunnen beoordelen en dat ze bovendien kunnen reflecteren op hun werkwijze. Argumenteren is daar onlosmakelijk mee verbonden. Je moet namelijk onderbouwen waarom je een bron afkeurt en benoemen op basis van welke argumenten je besluit dat iets gewerkt heeft of niet. Maar in de Generieke Kennisbasis voor de tweedegraads lerarenopleidingen (Romkes 2011) staat weinig expliciet over argumenteren en ook in de vakspecifieke Kennisbases van de diverse lerarenopleidingen is er weinig aandacht voor dit onderwerp. Bij de vakken ‘Gezondheidszorg en Welzijn’, ‘Economie’, ‘Wiskunde’ en